

**SERIA LULLABIES, OP. 33 DE JOSEF SUK:
ÎNTRU TRADIȚIA BERCEUSEI ROMANTICE
ȘI INEFABILUL IMPRESIONIST**

**LULLABIES SERIES, OP. 33 BY JOSEF SUK: AMIDST
THE ROMANTIC BERCEUSE AND THE ETHEREAL OF IMPRESSIONISM**

IOANA-LAURA TURȚĂ-TIMOFTE¹,

doctor în muzică, asistent universitar,
Universitatea Națională de Arte George Enescu, Iași, România

CZU [780.8:780.616.433.083.1]:781.6

Acest articol urmărește expunerea unei analize stilistico-interpretative a seriei Lullabies, op. 33 de Josef Suk. Deși genul de berceuse sau lullaby (în limba engleză) a fost cunoscut încă din Antichitate, compozitorii romantici au fost cei care i-au definitivat forma și structura internă: ritm ostinat, melodie simplă de origine populară, caracter de refren liniștitor, aproape improvizatoric, în 3/4 sau 6/8 (în secolul XX există lucrări și în măsuri binare sau compuse). La începutul secolului XX se observă o tendință principală de transformare a acestui gen: îmbinarea principiilor romantice cu noile idei armonice impresioniste. Suita Lullabies reprezintă una dintre lucrările care demonstrează această preferință a compozitorilor moderni. Chiar dacă Josef Suk a păstrat tiparele de construcție preluate de la romantici, limbajul armonic cromatic, schimbările tonale neașteptate și atmosfera generală creată sunt elemente ale curentului impresionist.

Cuvinte-cheie: Josef Suk, berceuse, suită instrumentală, formă muzicală, interpretare pianistică

The aim of this article is the presentation of an interpretative and stylistic analysis of the series Lullabies, op. 33 by Josef Suk. Although the Berceuse or Lullaby genre was known from the Antiquity period, the romantic composers were the ones who have established its form and internal structure: an ostinato rhythm pattern, accessible melodic lines that originated from folklore music, a soothing refrain character, almost improvisatory, in 3/4 or 6/8 (but in the 20th century, these measures were binary or even compound). At the beginning of the 20th century, there is a tendency to transform this genre by merging the Romantic patterns of the Berceuse, with the new harmonic ideas of Impressionism. The Lullabies suite is one of the works that demonstrates this preference of modern composers. Even though Josef Suk kept the construction patterns inherited from the Romantics, the chromatic harmonic language, the unexpected tonal changes and the whole atmosphere that is created are elements of the Impressionistic current.

Keywords: Josef Suk, berceuse, instrumental suite, musical form, pianistic interpretation

Introducere

Berceuse [1 p. 40] se poate traduce foarte simplu în limba română, ca fiind un „Cântec de leagăn”. Fiecare națiune are propria sa denumire: în engleză întâlnim termenul de *Lullaby* sau *Cradle song*, în germană – *Wiegenlied*, în italiană – *Ninnananna* etc. Cuvântul *berceuse* provine din limba franceză și are menirea de a aminti de cunoscutul cântec de leagăn *Frère Jacques*. Chiar dacă *berceuse*-le au apărut mai întâi în muzica vocală, au fost preluate în timp și de muzica instrumentală, urmând același tipar: ritmică ostinată, constantă, în 6/8 sau 3/4 (din secolul XX sunt introduse și măsurile binare sau compuse), nuanțe care nu depășesc, în general, nivelul dat de un *forte*.

Este un gen specific secolului XIX, chiar dacă era cunoscut încă din Antichitate. Prezintă un caracter de refren liniștitor, adormitor, ce sugerează delicatețe, tandrețe, liniște, suavitate. În mod uzual, *Berceuse*-le sunt scrise pentru pian, dar găsim în literatura muzicală și lucrări scrise pentru orchestră sau muzică de cameră (pur instrumentală, sau vocal-instrumentală). Din secolul XX, putem observa o preferință a compozitorilor pentru *lullaby*. Aceasta se datorează, în primul rând, ușurinței compozitorilor de a modela acest gen: *berceuse*-le pot fi lucrări de sine stătătoare, parte a unui întreg sau pot deveni chiar o serie de lucrări.

¹ E-mail: turtalaura@gmail.com

Un compozitor ceh în căutarea unui nou stil componistic

Josef Suk (1874-1935) [6 p. 926] a fost unul dintre compozitorii cehi foarte apreciați de contemporanii săi, dar ale cărui lucrări au fost „uite” în timp. A demonstrat o afinitate pentru muzică încă din anii copilăriei, luând lecții de pian, vioară și orgă de la tatăl său. La vârsta de 11 ani a fost admis la Conservatorul din Praga, unde s-a dedicat deslușirii tainelor teoriei muzicii și a compoziției muzicale. Dvořák a fost pentru tânărul Suk un model la care să aspire, iar din această cauză primele sale compoziții au fost influențate de stilul marelui compozitor ceh. Totuși, în ultimele sale lucrări se poate observa cu ușurință o transformare a limbajului său muzical. Iar acest fapt este evident în seria *Lullabies (Ukolébavky)*, în cehă scrisă la începutul secolului XX (între anii 1910-1912).

Lullabies, op. 33, este un ciclu de șase piese influențate de curente moderniste ale muzicii franceze (în special, de impresionism și minimalism). Fiecare dintre ele reprezintă o bijuterie pianistică îndelung șlefuită, care denotă un stil componistic matur, personal și cu adevărat original. Compozitorul reușește în aceste tablouri să îmbine sentimentalismul tipic romantic cu inefabilul impresionist. Simplitatea melodiilor devine aproape bătutoare pe parcursul lucrării, iar prin repetarea și reluarea motivelor ritmico-melodice această serie devine o suită de *berceuse*.

În același timp, este și o suită programatică, pentru că fiecare mișcare are un titlu și este precedată de o dedicație a compozitorului:

1. *Nadspícímiděcky (Copii adormiți)* – dedicată doamnei Jitka și copiilor săi.
2. *Popěvek (Cântec)* – dedicată doamnei Olga și copilului său.
3. *Sentimentální sebeaparodie na pouliční písničku (Auto-ironie sentimentală după un cântec popular)* – dedicat filarmonicii din Podskálí.
4. *K Uzdravení (Pentru însănătoșirea unui prieten)* – dedicată doamnei Olga Šourková.
5. *Vánoční sen (Vis de Crăciun)* – dedicată doamnei W. Loewenbachové.
6. *Smrti, Přijďjentiše! (Moarte, vino ușor!)* – dedicat persoanei necunoscute care a modificat titlul în *Povestea unei veri*¹.

Analiză stilistico-interpretativă – seria *Lullabies*, op. 33

Prima imagine din seria celor șase – *Copii adormiți* – este scrisă în *Fa major* și este un *lullaby* tipic, atât prin titlul pe care îl poartă, cât și prin sentimentul de calm și liniște pe care îl afirmă. Chiar dacă este o piesă scrisă într-un limbaj polifonic, încă din primele cinci măsuri compozitorul ne prezintă tema principală și motivul ritmico-melodic ostinat, care întrerupe monotonia curgerii melodice.

Fig. 1. Motiv ritmico-melodic (motiv 1).

Acest motiv este investit și cu rolul de a încheia întreaga lucrare într-o suită, deoarece reapare constant în cele șase *berceuse*, în diferite variante: cu pauză de șaisprezecime în interiorul formulei de optime cu punct sau înlocuind șaisprezecimea cu treizecideoime.

Un alt element deosebit de important, care face legătura între cele șase mișcări ale suitei, îl regăsim la nivelul gândirii interpretative a lucrării în ansamblu. Într-un *pianissimo* expresiv, ca o șoaptă, în timp ce mâna dreaptă tulbură atmosfera cu motivul contrapunctic, la bas apare un nou motiv melodic descendent (motiv 2), desfășurat pe pătrimi. Clădit pe patru note (mi-re-do-si), motivul 2 are rolul de a oferi stabilitate acestui moment muzical și de a face trecerea către o nouă tonalitate – *La bemol Major*. Cu aceleași scopuri, Suk folosește motivul 2 și în celelalte *lullaby-uri*, dar îl supune prelucrării.

¹ *Pohádkyléta (A Summer's Tale)*, în lb. engl.), trad. în lb. rom. *Povestea unei veri*, este un poem simfonic scris în perioada 1907-1909, după moartea compozitorului A. Dvořák și a fiicei sale Otilka, cu care Suk era căsătorit. Informație preluată de pe site-ul [https://en.wikipedia.org/wiki/A_Summer%27s_Tale_\(Suk\)](https://en.wikipedia.org/wiki/A_Summer%27s_Tale_(Suk)) și <https://www.bbc.co.uk/music/reviews/z9gw>, accesate la data de 9.05.2020.

De exemplu, în *Cântec* va apărea diminuat, pe optimi (tot la bas), pe când în a patra imagine (*Pentru însănătoșirea unui prieten*) va fi transformat în temă principală, prezentată în canon.

Fig. 2. Motiv 2. *Cântec* – măsur. 1-4.

Fig. 3. Motiv 2. *Pentru însănătoșirea unui prieten* – măsur. 1-4.

Aceste motive trebuie speculate și evidențiate de interpret, pentru a putea clădi o atmosferă liniștitoare, de tip romantic, o ambianță sonoră cu parfum impresionist dat de schimbările armonice bruște (construite în mare parte prin cromatism) și intervențiile insolite ale formulelor ritmice punctate. În același timp, trebuie luat în considerare și registrul dinamic, care ne restrânge, în general, între două nuanțe de intensitate redusă: *pianissimo* și *piano*. De aceea, este foarte importantă modalitatea de atac și jonglarea cu pedala de surdină și cea de damper. Pentru a avea un sunet strălucitor într-o nuanță mică, aparatul pianistic trebuie să fie foarte relaxat, atacul se face de la nivelul clapei, iar degetele (chiar dacă rămân ferme) vor apăsa clapa cu o forță moderată. În acest mod, chiar dacă suntem restricționați dinamic, putem crea o paletă auditivă de „griuri colorate”.

Ultima imagine a acestei serii (*Moarte, vino ușor!*) se distinge foarte clar de restul *berceuse*-lor. De la atmosfera liniștită, calmă, cu momente de speranță (în *Vis de Crăciun*), compozitorul își strigă în acest *lullaby* disperarea și durerea din sufletul său. Limbajul armonic devine din ce în ce mai disonant, linia melodică simplă se umple acordic, iar starea generală de acumulare va izbucni într-un *fortissimo*.

Fig. 4. *Moarte, vino ușor!* – măsur. 36-44.

Sursa: Josef Suk – *Lullabies*, op. 33, Bärenreiter Editio Supraphon Praha.

Acest marș funebru amintește de *Berceuse héroïque* a lui C. Debussy, deoarece Suk a utilizat aceiași procedee componistice: cromatism, un mers melodic format, în general, cu ajutorul secundelor, acapararea întregii claviaturi prin folosirea tuturor registrelor dispersate pe trei portative.

Concluzii

Limbajul armonic folosit este de tip impresionist, Suk folosindu-se de cromatism și schimbări tonale neașteptate, pentru a crea o atmosferă intimă, personală. Când audiem aceste lucrări, avem

impresia că am „invadat” pentru un moment spațiul sufletesc al compozitorului. Chiar dacă nu sunt piese dificile din punct de vedere tehnic, pianistul poate întâmpina probleme în modalitatea de interpretare și de folosire a resurselor pianului. De exemplu, este important de știut cum se atacă clapa pentru a obține un anumit efect sonor (de la ce înălțime, cu poignet-ul relaxat sau nu, degetele flexate sau nu etc.) sau când și în ce modalități ne putem folosi de pedala de sostenuto și de cea de surdină. Astfel că, dacă un pianist își cunoaște în profunzime resursele aparatului său pianistic și al pianului ca instrument, fiecare piesă a acestei serii devine unică.

Genul *berceuse* poate fi un exemplu bun de improvizație și de construcție a variațiunilor, iar Josef Suk nu se abate de la acest principiu componistic al *lullaby*-urilor. Sunt influențate des de muzica populară, ceea ce este evident și în această suită. Sunt piese scurte de caracter, pline de imaginație și cu titluri reprezentative.

Prin această suită instrumentală compozitorul ceh a reușit să creeze o punte de legătură între *berceuse* de tip romantic și inedita *berceuse* a începutului de secol XX, prin intermediul următoarelor modalități: a păstrat trăsăturile componistice ale genului preluate de la precursori și le-a transfigurat prin îmbogățirea mijloacelor armonice specifice secolului XX.

Referințe bibliografice

1. BUGHICI, D. *Dicționar de forme și genuri muzicale*. București: Editura Muzicală, 1978.
2. BURGE, D. *Twentieth-Century Piano Music*. New York: SchirmerBooks, 1990. ISBN 0-02-870321-9.
3. CALDER, J. *Style in Piano Playing*. London: John Calder (Publishers) Ltd., 1975. ISBN 07145-3512-5.
4. COOK, N., POPLER, A. *The Cambridge History of Twentieth-Century Music*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. ISBN 0-521-662567.
5. KOSTKA, S. *Materials and techniques of Twentieth-Century Music*. New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2006. ISBN 0-13-193080-X.
6. SLONIMSKY, N. *Baker's Biographical Dictionary of Musicians*. New York: Schirmer Books, 2001. ISBN 0028655710.